

SOSTEn kärkitavoite: Vähennetään köyhyyttä, alennetaan sairastamisen hintaa ja selkeytetään sosiaaliturvajärjestelmää

SOSTE korostaa:

Suomen on määrätietoisesti vähennettävä köyhyyttä

- Suomen tulee muuttaa köyhyyden vähentämisen toimintasuunnitelmansa konkreettisiksi toimiksi, jotta köyhyyden vähentämisen tavoite saavutetaan. Suunnitelmassa listattuja indikaattoreita on seurattava ja varmistettava, että köyhyys todella vähenee.
- Perusturvan on riitettävä kohtuulliseen toimeentuloon. Hallitusohjelmaan kirjatusta samoille ihmisryhmille kumuloituvista sosiaaliturvan leikkauksista on luovuttava.
- Sosiaaliturvan tulee kyetä reagoimaan joustavasti ja nopeasti erilaisten yhteiskunnallisten muutosten ja odottamattomien tapahtumien keskellä.

Sosiaaliturvajärjestelmää on selkiytettävä

- Sosiaaliturvauudistusta on jatkettava niin, että järjestelmästä tehdään ihmisten näkökulmasta selkeä ja sujuva niin, että kaikki tukiin oikeutetut saavat etuuden helposti ja ilman viivästyksiä. Yhden hakemuksen malli ja etuusehdotus on otettava käyttöön tällä vaalikaudella.
- Uusi yleistuki tulee toteuttaa niin, että se selkeyttää etuusjärjestelmää, vähentää eri etuuksien väliinpuotoamisia, joustavoittaa etuuden ja tulojen yhteensovittamista ja turvaa riittävän toimeentulon huomioiden alaikäisten huoltovastuun. Yleistuen valmistelua on jatkettava sosiaaliturvakomiteassa.
- Järjestöt on otettava mukaan uudistusten valmisteluun. Järjestöjen kautta saadaan tärkeää tietoa eri ihmisryhmien kokemista etuusjärjestelmän haasteista ja uudistusten vaikutuksista heihin.

Sairastuneiden ja paljon palveluja tarvitsevien kokonaismaksutaakka ei saa kasvaa

- Sairastamisen, palveluiden ja hoivan kustannukset eivät saa johtaa siihen, että ihminen ei saa tarvitsemiaan palveluita. Asiakasmaksuja ei tule korottaa, eivätkä lääkkeiden käyttäjien kokonaiskulut saa kasvaa.
- Lääkkeiden vuosiomavastuun ositus on toteutettava mahdollisimman pian, jotta alkuvuodelle kasaantuvat lääkekulut eivät rasita kohtuuttomasti sairastuneiden taloutta.
- Palvelu-, matka- ja lääkemaksukatot on yhdistettävä yhdeksi maksukatoksi ja yhteisen maksukatoton tason sidottava takuueläkkeen tasoon.

Riittävä sosiaaliturva luo yhteiskunnallista vakautta esimerkiksi vahvistamalla tasa-arvoa, tasaamalla erilaisia yhteiskunnallisia riskejä ja ehkäisemällä ylisukupolvista köyhyyttä. Toimiva ja ihmisarvoisen elämän takaava etuusjärjestelmä sekä oikea-aikaisesti annetut palvelut parantavat ihmisten toimintakykyä ja helpottavat työmarkkinoille osallistumista, mikä kasvattaa myös kansantuloa. Jos taas palveluihin ja hoitoon ei hakeuduta oikea-aikaisesti korkeiden asiakasmaksujen vuoksi ja lääkkeet jäävät ostamatta, kasvattaa se entisestään sosioekonomisten ryhmien välisiä terveyseroja. Tämä lisää sosiaali- ja terveyssektorin menoja, kun tarve kalliimpiin palveluihin kasvaa.

Hyvinvointitalouden periaatteiden mukaisesti taloudellisten kustannusten ennaltaehkäisy ja hyvinvointi-investoinnit rakentavat pitkäjänteisesti kestävästä taloutta. Toimiva sosiaaliturva vähentää kalliimpien korjaavien sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöä, pitkittynyttä toimeentulotuen käyttöä ja muita menoja, joita syntyy sosiaalisten ongelmien hoidosta. Pidemmällä aikavälillä paremmin toimiva etuusjärjestelmä johtaa

siihen, että yhä harvempi joutuu turvautumaan sosiaalietuuksiin toimentulonsa rakentamiseksi.

Tarvitaan tehokkaita toimia köyhyyden vähentämiseksi

Suomessa elää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä 894 000 ihmistä eli 16,3 prosenttia väestöstä (2021). Riskissä olevien määrä kasvoi 117 000 henkilöllä vuodesta 2020. Pienituloisia oli 697 000, noin 100 000 edellistä vuotta enemmän. Pienituloisessa perheessä eli noin 121 800 lasta. Elinkustannusten nopea nousu on osunut erityisesti pienituloisiin ihmisiin.

Hallitus tekee indeksijäädtykset vuosille 2024–2027 sekä leikkauksia asumistukeen ja työttömyysturvaan. SOSTEn ja Ensi ja turvakotien liiton laskelmien perusteella sosiaaliturvaan kohdistuvien leikkausten ja indeksijäädtysten kumuloituvat vaikutukset ihmisille ovat suuria ja tulevat lisäämään köyhyyttä. Laskelmien mukaan ensi vuonna pienituloisten määrä tulee lisääntymään noin 40 000 henkilöllä, joista 12 700 on lapsia. Toimeentulotuen saajien määrä lisääntyy noin 47 000:lla.

Suomi on sitoutunut osana Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpanoa vähentämään köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä. Määrästä kolmasosan on oltava lapsia. Tavoitteeseen pääsemiseksi on laadittu toimintasuunnitelma.

Sosiaaliturvan riittävä taso on keskeinen väline köyhyyden vähentämisessä. Tuore perusturvan riittävyyden arviointi osoittaa, että Suomen perusturvaetuudet yhdessä asumistuen kanssa eivät riitä kattamaan viitebudjettien mukaista kulutustasoa takuueläkettä lukuun ottamatta. Viitebudjetit määrittelevät kuinka paljon aivan välttämättömiin menoihin tarvitaan rahaa. Myös Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on vuonna 2023 jo kolmannen kerran todennut Suomen perusturvan tason olevan liian alhainen ja rikkovan kansainvälisiä sopimuksia. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa sosiaaliturvaetuuksiin kuitenkin kohdistuu merkittäviä leikkauksia.

Sosiaaliturvajärjestelmä kaipaa selkeyttämistä

Suomalainen sosiaaliturva on monimutkainen etuuksien, verotuksen ja palvelujen sekä palveluista maksettavien asiakasmaksujen kokonaisuus. Ihmiset kokevat sen vaikeasti ymmärrettävänä ja byrokraattisena. Etuushakemuksiin tarvitaan paljon liitteitä ja samoja papereita joudutaan toimittamaan usealle taholle. Omia oikeuksia voi olla vaikea ymmärtää, eikä tuen tarvitsija välttämättä osaa tai kykene anomaan kaikkia etuuksia, joihin hän on oikeutettu.

Ihmisen on myös mahdollista pudota eri etuuksien väliin, kun hänen elämäntilanteeseensa sopivaa etuutta ei löydy. Pienten ansiotulojen vaikutuksia etuuksiin on vaikea arvioida ennakolta. Etuuksiin ei usein ole kytketty palveluja. Kun palvelut eivät tue riittävästi ihmisten toimintakykyä ja kuntoutumista, ihmiset jäävät pitkäaikaisesti etuusjärjestelmän varaan.

Sairastuneiden ja paljon palveluja tarvitsevien maksuja tulee pikemminkin keventää

Suomessa asiakasmaksut ja lääkkeiden omavastuuosuudet ovat Pohjoismaihin ja moniin muihin Euroopan maihin verrattuna korkeat. Pienituloiset kotitaloudet käyttävät suhteellisesti suuremman osan tuloistaan sosiaali- ja terveyspalveluihin ja lääkkeisiin kuin suurituloiset.

Kun rahat eivät riitä, ihmiset joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen, pikavippeihin tai tinkimään tarpeenmukaisista palveluista ja hoidosta. Joka viides suomalainen on säästännyt lääkkeitä, palveluista tai hoidosta. Noin joka neljäs pitkäaikaissairas tinkii muista välttämättömistä menoista, kuten ruuasta, lääkkeiden vuoksi ja viidesosa asiakasmaksujen vuoksi. Asiakasmaksut johtavat monissa tapauksissa ulosottoon: vuonna 2022 lähes puoli miljoonaa julkisista sosiaali- ja terveyspalveluista perittyä asiakasmaksua päätyi ulosottoon. Määrä on kaksinkertaistunut kymmenen vuoden aikana.

Lisätietoja:

Erityisasiantuntija Anna Järvinen, anna.jarvinen@soste.fi, p. 050 586 5677 (sosiaaliturva)

Erityisasiantuntija Mirjami Tran-Minh, mirjami.tran@soste.fi, p. 040 704 0226 (sairastamisen hinta ja lääkkeet)

Edunvalvontapäällikkö Anne Perälähti, anne.peralahti@soste.fi, p. 050 411 1734 (asiakasmaksut)